

Türkiye İçin Bir Eğitim Hukuku Teorisinin Gerekliliği

Araştırma

Bilge BİNGÖL*

*Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku ABD.
(Dr., Hacettepe University Faculty of Law, Department of Public Law)
(E-Posta: bilge.bingol@hacettepe.edu.tr)

ÖZET

Çalışma Türkiye’de eğitim hukukuna ilişkin genel bir teorinin gerekliliğini tartışmaktadır. Eğitim hukuku yalnızca eğitime ilişkin yürürlükteki yasal metinlerin incelenmesi ve yorumlanmasını ifade etmez. Özellikle farklı kademelere ilişkin olsa dahi tüm eğitim alanına yönelik genel kavramların ilkesel düzeyde düzenlenmesi ve eğitim hukukuna ilişkin karmaşık sorunların kendine özgü ilkeler doğrultusunda ele alınması gerekmektedir. Eğitim hukuku disiplinler arası bir anlayışa sahiptir ve çoğu durumda teknik hukuki bakış açısı yeterli olmamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Eğitim hukuku, eğitime adaleti, eğitim hukuku teorisi, eğitim hukukunun genel hükümleri

ABSTRACT

THE NECESSITY OF A GENERAL THEORY OF EDUCATION LAW

The article argues the necessity of a general theory of education law in Turkey. The education law does not only refer to the examination and interpretation of the legal rules on education. Especially, even belonging to different categories of education, it is necessary to regulate the general concepts of the whole education field on principal basis and to handle the complex problems according to these distinctive principles of this field. The education law has an inter-disciplinary understanding and in most of the cases the technical legal perspective is not adequate.

Keywords

Education law, education justice, the theory of education law, the general part of the education law

Önsöz

Eskinin hayali canavar, ejderha, yaratık, tek gözlü dev, zehirli çiçek ve türlü dev sürüngenleri, şimdinin gerçek dijital virüsleri, tankları, radarları, uyduları, füzeleri ve tüketim aşığı insanımsılarına dönüştüğü için, gerçek dışı bir takım canavarlar yaratmamıza gerek kalmadı. Çok sayıda insanımsı, tüketim aşığı, dijital virüs, tank, radar, uydu ve füze gördüğümüz 21. yüzyılda kahramanlık hikâyelerinin de içerik değiştirdiğini söyleyebiliriz. Bu çağda kahramanlar genellikle bir kahramanın “hiper-gerçeği” şeklinde var olabildiğinden bir kere kesinlikle medyatik olmaya muhtaçtır. Onlar öncenin kahramanlarının aksine, tek başına güç, azim, sevgi, heyecan, emek, macera vb. olgularla kendilerini var edemeyecekleri bir çağda savaşmak zorunda bırakılmışlardır. Slogan: “Hakkımda konuşuluyor; o halde varım!” olmuştur.

“Hakkında konuşulmuyor; o halde yoksun!”

Giriş

Yukarıdaki kısa öyküyü doğrular nitelikte hakkında konuşulmayan şeylerin adeta “yok” sayılabildiği bir çağda eğitim hukukunun gerçekte neyi ifade ettiği konusunda bir belirsizlik bulunmaktadır. Belli konulardaki belirsizlik ve kavram kargaşaları, söz konusu kavramların, onları kendi kişisel çıkarları için kullanmak isteyen grup yada kişilerin anlamlandırıldığı şekilde içerik kazanmalarına yol açacak ve böylece kavramlar zamandan zamana değişiklik gösterecektir. Böylelikle belli bir alana ilişkin gelenek ve kültür oluşturmak zorlaşacak, sağlam temellere dayanmayan kavramlar üzerinden yürütülen tartışmalar giderek baskın bir grubun ilgili kavramdan ne anladığına göre şekillenmeye başlayacaktır.

Türkiye’de hukuk fakültelerinde eğitim hukuku adında bir ders bulunmadığı gibi, ülkemizde doğrudan bu alanda yazılmış konuyu bütünsel bir açıdan ele alan, derli toplu eserlerin sayısı da oldukça azdır¹. Bununla birlikte eğitim hukuku, ge-

nel olarak “Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans” programlarında genellikle lisansüstü dersi olarak okutulmaktadır². Söz konusu ders büyük ölçüde, temel hukuk bilgisi, Türk eğitim sistemi, idari teşkilat, ulusal eğitim mevzuatı, uluslararası belgelerde eğitim hakkı gibi olguları **eğitim bilimcilerine yönelik olarak** sunmayı amaçlamaktadır³. Temel hedef eğitim hakkı olgusunu, eğitim sisteminin teşkilatını ve genel anlamda anayasa ile idare hukukuna ilişkin temel ilkeleri kavramaktır. Hukukçuların eğitiminde ise eğitim hukukuna özel olarak girilmemekte, konuya ilişkin tartışmalara genel olarak idare hukuku, anayasa hukuku yada insan hakları hukuku derslerinin içerisinde yalnızca yeri geldiğinde değinilmektedir.

Kanun devleti ile hukuk devletinin birbirinden farklı anlamlar içermesi gibi, eğitim hukukundan söz edilirken, yalnızca eğitim alanına ilişkin mevzuatın bilinip, uygulanmasının bizleri tıpkı “kanun devleti”ndeki sonuçlara götüreceği kuşkusuzdur. Bu nedenle belli bir hukuk dalının düzenlediği ve ilgilendiği kavramların özünün araştırılmaması ve aslında ne oldukları sorusu sorulmadan haklarında düzenlemeler yapılması, o kavramların yeniden üretilmesine yol açarak asıl anlatılmak istenilenden çok farklı sonuçlar ortaya çıkartacaktır.

Bu çalışma eğitim hukukuna ilişkin genel bir teori oluşturma çabası içerisinde değildir. Böyle bir çaba zaten bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak çalışma, böyle bir çabanın gerekliliğini

2 Örneğin dersin içeriği bir programda şu şekilde tanımlanmıştır: “*Temel Hukuk bilgisi, Eğitim Hukukunun kaynakları, Eğitim ve öğretim kavramları, Eğitim Hak ve Hürriyeti ile Ödevi, Uluslararası belgelerde eğitim hak ve hürriyeti, eğitim mevzuatı, Okul Hukuku, Çocuk Hukuku, Öğretmen Hukuku, Türk Millî Eğitim sisteminin yapısı (örgün eğitim ve yaygın eğitim, eğitim kademeleri, eğitim ve öğretim denetim, Türk kamu yönetimini etkileyen ilkeler, MEB’nin merkez ve taşra teşkilatı, öğretmen yetiştirme.*” Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans, Eğitim Hukuku dersi, Prof. Dr. Ahmet Çiftçi.

3 Örneğin 19 Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi-Eğitim Hukuku Dosyasında, eğitim hukukunun gereği olarak şu başlıklara yer verilmiştir:

“-Her birey eğitim gibi önemli bir hakkın ne anlama geldiğini ve bunun hangi yasalarda yer aldığını bilmek ister.

-Eğitimle ilgili düzenlemelerin kendisine ne gibi hak ve yetkiler sağladığını bilmek ister.

-Eğitime ilişkin düzenlemelerin hiyerarşik sıralamasını bilmek ister.

-Yürürlükteki mevzuatı yakından izleyerek işlemlerini buna göre yürütür.

-Bu konuda uluslararası uygulamaları tanır.” GÜL, İbrahim, “Eğitim Hukuku”, 19 Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi, Ünite 6, s. 3.

1 Türkiye’de yayınlanmış doğrudan eğitim hukukuna ilişkin kitaplar şöyledir; AKYÜZ, Emine, **Eğitim Hukuku**, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi, 1981, Ders Notu; ÇİFTÇİ, Ahmet, **Türk Eğitim Hukuku**, Ankara, 1993; **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mart 2009; AKYÜZ, Emine, “Eğitimin Hukuki Temelleri”, **Eğitim Bilimine Giriş**, Editörler: Şule Erçetin-Necmettin Tozlu, Hegem Yayınları, Ankara, 2006; ANKAY, Aydın, **Hukuk ve Eğitim**, GÜTEF Yayınları, Ankara, 1991.

ve bundan sonra Türkiye için bir eğitim hukuku teorisinin oluşturulmasının ve bu alanda özellikle hukukçuların, eğitim bilimcilerinin, sosyologların ve felsefecilerin bir arada çalışmasının faydalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte eğitim hukukunun teorisinden söz edilirken dikkat edilmesi gereken bazı temel noktaları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle kısaca eğitim olgusuna değinilecek, ardından hukukun konusu olarak eğitim irdelenecek ve eğitim hukukuna ilişkin temel ilkelerin ne olabileceği somutlaştırılarak tartışılmaya çalışılacaktır. Son olarak ayrı bir eğitim hukuku dalının ve teorisinin nasıl fark yaratabileceği irdelenecektir.

1. Eğitim Olgusu

Eğitim olgusundan önce burada kısaca sözcüğe ilişkin ilgi çekici bir açıklamada bulunulması gerekmektedir. İngilizcede eğitim sözcüğünün karşılığı, "education"dır. Bu sözcük Latincedeki "educere" kökünden türemiştir ve "kaldırmak, çıkarmak, ileriye koymak" anlamına gelmektedir. Bu daha çok kişiye belli bir vasfın kazandırılması değil de, onda var olanları ortaya çıkartmak, kişinin kendi varoluşunu gerçekleştirmesini sağlamak anlamına gelmektedir. Almandada eğitime karşılık gelen sözcük "Erziehung"dur. Bu sözcük eski Almandadaki "herausziehen" anlamına gelen "irziohan" sözcüğünden türemiştir ve "çekip çıkartmak, içindekini açığa çıkartmak" anlamındadır. Türkçedeki sözcük olan "eğitim" ise "eğ" kökünden türemiştir. Bu daha çok "eğmek, bükmek ve istenilen şekle sokulmak" şeklinde bir anlamı ifade etmektedir⁴.

4 Eğitim sözcüğünün Türkçedeki ve İngilizcedeki anlamları ve genel olarak eğitim kavramının etik analizi hakkında bkz. YAYLA, Ahmet, "Eğitim Kavramının Etik Açısından Analizi", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, Sayı:1, Haziran 2005; Yayla burada eğitim sözcüğüne ilişkin çarpıcı bir tespitte bulunmuştur:

"Eğitim kavramının kökü olan eğ/eğmek fiilinden bir şeyin, bir nesnenin yada bir insanın eğilmesi, bükülmesi, kontrol altına alınması yada istenilen şekle sokulması anlamlarını çıkarabiliriz; yani eğitilen nesne yada özne 'eğitilerek' istenen şekle sokulmaktadır. Demek ki ortada eğilip, bükülmesi, istenilen şekle girmesi beklenen bir malzeme ve bu malzemeyi eğip, bükme, belirli şekillere sokmak isteyen birileri var. Burada sorulması veya sorgulanması gereken kim yada kimlerin niçin ve nasıl eğitildiğinin/eğildiğinin veya kimler tarafından niçin ve nasıl eğitilmek/eğitilmek istendiğinin ortaya konulmasıdır. Başka bir deyişle, birileri eğitim/eğitime hak ve yetkisini neye ve kime dayanarak almaktadır. Gerçekten bireyi eğip, bükme, belli şekillere sokan, onu denetim altına alan bir eğiltilme/eğitim olabilir mi? veya böyle bir etkinliğe eğitim adı verilebilir mi? ", s. 5.

Eğitim olgusu çok çeşitli açılardan irdelenebilir ve anlamlandırılabilir. Örneğin ilkçağlarda daha çok soyut ve pedagojik anlamlara sahip olmuş eğitim, daha sonra toplumsal ve siyasal koşulların etkisiyle anlam değiştirmiştir. Eğitimi, bilinç, yeti, haz, zihin gibi kavramlar ile ilişkilendiren felsefi ve psikolojik tanımlar, modernleşme ile yerini eğitimi tarihsel ve toplumsal bağlamda açıklamaya çalışan toplumsallaşma, kültürlenme, ideoloji, siyasal iktidar, toplumsal sınıf gibi kavramlara bırakmıştır⁵. Burada aslında temel tartışma eğitimin bireye yönelik mi yoksa kolektif olana yönelik bir etkinlik mi olduğudur. Tüm bu tartışmalara burada yer verilmesi mümkün olmadığı gibi, burada eğitimin bireysel yada kolektif açıdan ele alınması yönünde bir tercihte bulunmadan ideal anlamda bir "eğitim hukuku teorisi" için gerekli koşullardan söz edilmelidir.

Hukukun meşruiyeti, insanın temel varoluşsal durumuna, "*conditio humana*"ya (insanın temel doğası, insanın şartı) dayanmalıdır. Hukuki değerlendirmenin akla yakınlığının temeli olarak, sosyal ve insani bilimlerdeki söz konusu antropolojik meşruiyet ve bu bilimlerin yaklaşımı yeterli bir işleve sahip olmadığında, en azından *insanın varoluşu ve biyolojik durumsallığı* gibi tartışmasız olgulara danışılmalıdır⁶. İşte eğitim hukuku için bu koşul *eğitimin bir insanlık hali (conditio humana) olmasıdır. Conditio humana*, insan olmanın genel şartları ve insan olmanın doğasıdır⁷. Bir nevi, insan olmanın ne demek olduğunu ve bunun hangi aşamaları gerektirdiğini ifade eder. Eğitimin en temel hedefi insanın bütün yönleriyle mükemmelliğe ulaşmasını sağlamaktır. Başka bir deyişle insanı insani değerler doğrultusunda yetiştirme ve çalışmaktır. İnsan ancak eğitimle insan olabilir. Ancak buradaki eğitim, evrensel iyiliği ve kursesizliği hedefleyen, insanda gizli halde bulunan nüvelerin giderek daha fazla geliştirilmesini sağlayan bir eğitimidir. Kant burada önemli bir

5 İNAL, Kemal, **Eğitim ve İktidar-Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler**, Ütopya Yayınevi, 1. Baskı, Nisan 2004, s. 35; tüm tartışmalar için bkz. İNAL, 2004, s. 35-104.

6 LINDNER, Josef Franz, "Was ist und weshalb brauchen wir eine „Theorie des Bildungsrechts“?", **Die Öffentliche Verwaltung**, Heft 8, 2009, s. 306.

7 Conditio Humana için bkz. PLESSNER, Helmut (1961), **Die Frage nach der conditio humana. Gesammelte Schriften Bd. VIII**, hg. von G.Dux, O.Marquard und E.Ströcker, Frankfurt / Main 1983, s. 136-217.

tespitte bulunmuştur; ebeveynler genellikle sadece çocuklarının bu dünyada başarılı olmalarını dikkate alırlar ve bunun endişesini taşırlar; idareci mevkiinde bulunanlar ise, tebaalarını kendi amaçlarını gerçekleştirmek için birer araç olarak görürler. **Yani ebeveynler evlerini, yöneticiler devleti düşünürler. Her ikisi de insanın içinde doğal bir eğilime sahip olduğu evrensel iyiliği ve kusursuzluğu hedeflemez**⁸.

İnsan olma koşullarının (*condicio humana*) üç farklı boyutu vardır. Bu üç boyuttan ilki, fiziksel-varoluşsal boyut, ikincisi kültürel boyut ve üçüncüsü iletişimsel-toplumsal boyuttur⁹. Varoluşsal boyut, insanın dünyada ilk olarak korumasız, tehdit altında bir varlık olarak var olmasını işaret eder. Bu nedenle insan ilk olarak bütünlüğünü korumaya yönelmektedir. İkinci boyut olan kültürel boyut, insanın kendisini gerçekleştirmesine, fikir ve yeteneklerini kendi dilediği şekilde geliştirmesine, başka insanlarla iletişim ve işbirliği kurmasına karşılık gelmektedir. Kültürel yön, insanın doğal bir şekilde bir nedensellik içeren belli yöndeki çabalarıdır. Bu çabalar, insanın kendini geliştirmesi, kendi fikir ve yeteneklerini özerk olarak uygulayıp gerçekleştirebilmesi, başkaları ile iletişim kurması ve aslında tüm bunları kapsayan insanın kendini aşması çabasıdır. Üçüncü koşul ise insanın ilk iki koşulu gerçekleştirebileceği gerçek araçlara ve imkanlara sahip olma zorunluluğudur. Bu da insan olma halinin sosyal yönünü oluşturur¹⁰. İnsanın varoluşunun ideal-kültürel yönünün yaşam tarafından doyurulabilmesi için, insana, kendi içinde saklı olan potansiyeli açığa çıkartıp geliştirebilmesi için izin verilmesi gerekmektedir. Tanilli'nin ifadesi ile, "İnsanlığa aday olarak doğarız; insanlığın kültürel birikimini eğitimle öğrenerek insanlaşırız."¹¹

İşte insanın, doğası gereği ihtiyaç duyduğu tüm bu olanaklar, "eğitim"e karşılık gelir. İnsan, en erken çocukluktan itibaren, kendi içinde saklı

olan potansiyeli, yetenekleri geliştirebilmelidir (ve aynı zamanda buna izin de verilmelidir). Nasıl ki insan fiziki varoluşu için gerekli olan maddi şeylere ihtiyaç duyuyorsa, bunun gibi eğitim de, insanın fiziki, iletişimsel ve kültürel varoluşu için o denli gerekli bir ön şarttır. Eğitim, *conditio humanan*ın bir yönüdür. İnsanı insan yapan olgulardan bir tanesidir¹².

2. Neden Ayrı bir Eğitim Hukuku Dalına İhtiyaç Vardır?

Eğitim felsefesi alanından hukuk alanına geçildiğinde sorulacak ilk soru eğitimin neden hukukun konusu olduğudur¹³. Bu soru iki açıdan yanıtlanabilir. İlki yukarıda bahsedilen eğitimin insan olma halinin boyutlarının, hukukun varlık nedeni olarak açıklanan insan davranış ve ilişkilerini düzenleme hali ile ilişkili olmasıdır. Şöyle ki, insanın başta gelen yaşam kaynağı topluluktur ve insan ancak güven duyduğu ölçüde toplumsal ilişkiler kurabilir ve bu ilişkileri geliştirebilir¹⁴. Hukuk metot ve sisteme karşılık gelen *düzen* ve konulmuş kurallara uymayı sağlayan *zorlama* yada *cebir* ile ilişkilendirilir. Ancak hukukun düzenlediği toplumsal davranışlar, insanın toplum içerisindeki herhangi bir hareketi değil, belli bir amaca yada değere yönelen faaliyettir¹⁵. Bu açıdan insanda içkin nüvelerin bulunup, açığa çıkartılıp geliştirilmesi, onun olanaklarının geliştirilebilmesi için de bir düzene ihtiyaç vardır.

İkinci neden aslında birinci nedeni önceleyen bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, hukukun çıkar çatışmalarını çözen ve dengeleyen işlevinden kaynaklanmaktadır. Her hukuk düzeni nihayetinde bir değerler derecelendirmesidir ve değerler arasında önem ve öncelik sıralaması bulunmaktadır. Değerlendirme ise, değerlendirmenin konusunu oluşturan olgular arasında önemli-önemsiz, anlamsız-anlamlı, nötr olanlar-farklı olanlar gibi ayrımlarla başlar. Bir başka ifade

8 KANT, Immanuel, **Eğitim Üzerine-Ruhun Eğitimi-Ahlak Eğitimi-Pratik Eğitim**, Çev: Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 1. Baskı, 2007, s. 38; bu konuda özellikle çocuk merkezli yaklaşım metodunun uygulanması gerektiği tartışılmaktadır. Bkz. ATAY, Mesude, "Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği", **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi, Yelken Basım, İstanbul Mart 2009, s. 105.

9 LINDNER, 2009, s. 306.

10 LINDNER, 2009, s. 306.

11 TANİLLİ, Server, **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?**, Adam Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2004, s. 14.

12 LINDNER, Josef Franz, "Was ist und weshalb brauchen wir eine „Theorie des Bildungsrechts“? ", **Die Öffentliche Verwaltung**, Heft 8, 2009, s. 306-311.

13 Eğitimin hukukun konusu olmadığı da ileri sürülebilir ve tartışılabilir. Aslında burada hukuk nedir, hukukun konusu nedir gibi daha derin sorular ortaya çıkmaktadır.

14 Bugün güvensizlik üzerine kurulan ilişkilerin yıkılmaya mahkum olduğu ve bu türden toplulukların varlıklarını sürdüremediği bilinmektedir.

15 KEYMAN, Selahattin, **Hukuka Giriş**, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2005, s. 26.

ile bir değerlendirmede bir olgu olumlu, bir diğeri olumsuz olur ve böylece ortaya çıkan kutuplaşmada hukuk sistemi bir değerler derecelendirmesi yapmış olur. Söz konusu değerler hukukun amacını oluşturan menfaatlerdir. İşte hukuk düzenini oluşturan normların işlevi, çatışma içinde olan ve menfaat adını alan bu değerlerin dengelenmesidir. Her değer öncelik kazanmak ve hukuki güvenceye kavuşmak istemektedir. Hukuk burada bir menfati (değeri) tanır ve ona diğer menfaatlere oranla belli bir ağırlık verir. Bundan sonra hukuk insanların özgür faaliyet alanına müdahale ederek onlardan bu değerler sistemine uygun davranışlar bekler¹⁶.

Eğitimin hukukun konusu olması ve ayrı bir eğitim hukuku teorisinin olmasının önemi de tam burada belirmektedir. Yukarıda bahsedilen ailelerin ve devletlerin eğitimi farklı amaçlar için kullanmak istemelerinde ortaya çıkan çıkarlar çatışmasının nasıl dengeleneceği hukukun konusunu oluşturmaktadır. Öte yandan insanlara kendi varlıklarını gerçekleştirebilmeleri yönündeki araç ve olanakların sağlanması da yine hukuk tarafından düzenlenmiş ve belli bir sisteme kavuşturulmuş eğitim kurumları ve eğitime ilişkin düzenlemeler aracılığıyla mümkün olabilir. Üstelik yalnızca eğitim alanına ilişkin olarak sınav hukuku, okul hukuku, okullara giriş, üniversiteye giriş, okul-öğrenci-veli dengesi, ana dilde eğitim ve devletlerin egemenlik hakları, din eğitimi, okul öncesi eğitim ve devlet ilişkisi gibi bir bakışta akla gelmeyecek özgün sorunlar bulunmaktadır. İşte eğitim hukuku, kendi içlerinde ayrı birer sistem olan okul hukuku, kütüphanecilik ve bilgi paylaşımına ilişkin yasal düzenlemeler, sınav hukuku, yükseköğretim hukuku, okulların finansmanı, okul yönetimi, öğrencilerin hak ve sorumlulukları, yükseköğretimin finansmanı gibi kendi içerisinde çeşitlenen alanları, bütünsellik arz eden temel bir çat altında toplayabilecek ve bu alana özgü genel ilkeler geliştirilmesinin önünü açabilecektir. Örneğin eğitim konusunda "fırsat eşitliği" önemli bir eğitim hukuku ilkesi olarak birçok sorun tartışılırken atıf yapılan bir ilkedir. yada fikri mülkiyet ve patent hukuku alanının kapsamında değerlendirilmesine karşılık, eğitim materyallerine fikri mülkiyet ve patent hukuku alanına hakim olan genel ilkeler ve anlayıştan

daha farklı ilkelerin uygulanması söz konusudur¹⁷.

Bu açıdan ayrı bir eğitim hukuku dalının nedeni, bu alana özgü çıkar çatışmalarının yine kendine özgü bir alanda ve kendine özgü olarak geliştirilmiş ilkelere dayanılarak çözümlenmesi gerekliliğidir. Bundan kasıt, eğitimin yalnızca bir insan hakkı, yalnızca devletin bir etkinliği, ekonomik boyutu ağır basan bir alan yada idare hukukunun alt dalı (özellikle eğitim-öğretim teşkilatı nedeniyle) olarak ele alınıp ona göre düzenlenmesinin yetersizliğidir. Bir başka ifade ile, eğitim alanına ilişkin bir yasal düzenleme yapılacağı yada bir uyumsuzluk çözüleceği zaman temel hareket noktası bir yada birkaç tane olmamakta, çok fazla alanın ve olgunun aynı anda ele alınmasını gerektiren karmaşık bir sistem içerisinde hareket edilme- si gerekmektedir¹⁸.

Hukukun kaynakları çeşitlidir ve bir hukuk sistemi, gerek tarihi gelişimi, gerek yasaları, gerek yargı kararları, gerekse örf-adet hukuku bakımından kendi içerisinde tutarlı bir bütünlük arz eder. Farklı hukuk sistemlerinde de sahip olunan gelenek, hukuk anlayışı ve doktrin ile yargı kararlarının oluşturduğu birikim sayesinde, çeşitli hukuk dalları kendi içerisinde gelişim göstermiştir. Hukuk dallarının gelişimi kimi zaman devletten devlete kimi zamanda zaman içerisinde değişiklik gösterir. Örneğin uzay hukuku, uluslararası kamu hukukunun bir alt dalı olarak gelişmiş ancak daha sonra 21. yüzyıla özgü bir hukuk disiplini olarak son 50 yılda kendi temel ilkelerini oluşturacak şekilde gelişim göstermeye başlamıştır¹⁹. Buna id-

17 UNESCO 'nun başlattığı "Açık Eğitim Kaynakları" girişimi buna örnektir. Daha fazla bilgi için bkz. <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214680.pdf>.

18 Aslında hukuka ilişkin birçok alanda böylesine karmaşık bir sistem içerisinde hareket edilmesi gerektiği de savunulabilir. Örneğin bir ceza hukukçusunun felsefe ve sosyolojiden faydalanması, hatta özel hukukçuların da "hukuk bir bütündür" mantığından hareketle başka disiplinlerden de faydalanmaları gerekmektedir. Bu konu daha da derine gidilirse iyi bir hukukçu olabilmek için temel bilimlerin eğitimde ne denli yer almasının gerekliliği tartışmasına ulaşır. Şöyle ki iyi bir meslek erbabı olabilmek için bir kişinin temel sosyal bilimlere ilişkin iyi bir bilgi ve becerisinin mutlaka olması gerekliliğinin aksi de savunulabilir. Nitekim, hukuk eğitimi konusundaki tartışmalardan birisi de budur.

19 Bu alan her ne kadar uluslararası kamu hukukunun alt dallarından birisi olarak gelişim göstermeye başlamış olsa da kendine özgü bir teori geliştirmeye müsaittir. Uzay hukuku özellikle ekonomik ilişkiler, finans hukuku, fikri mülkiyet hukuku, borçlar hukuku, ceza hukuku, bilişim hukuku ve bunların da ötesinde daha çok bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile de doğrudan bağlantılı olduğundan bir alt dalı olarak geliştiği uluslararası kamu hukukundan ay-

re hukuku alanı da örnek gösterilebilir. Özellikle kamu hukuku özel hukuk ayrımının benimsendiği kıta Avrupası hukuk sistemlerinde idare hukuku ayrı bir hukuk dalı olarak gelişmiştir. Nasıl ki ülkemizde idare hukukunun tedvin edilememiş bir hukuk dalı olmasına karşılık kendine özgü ilkeleri bulunmaktaysa²⁰ eğitim hukukunun da bu şekilde kendine özgü ilkeleri geliştirilebilir.

Eğitim kuşkusuz hükümetlerin birinci derecede önem atfettiği alanlardan bir tanesidir. Ancak çoğu zaman eğitim politikalarının arka plan tartışmalarında ekonomik, ideolojik yada uluslararası zorlayıcı etkiler bulunmaktadır. Eğitim hukukunun kendine özgü ayrı bir disiplin olarak gelişmesi ve bu yönde bir genel teorinin yapılandırılabilirliği söz konusu eğitim politikalarında fırsat eşitliği yada eğitim hakkı gibi temel ilkelerin göz ardı edilmemesini sağlayabilir. Şöyle ki, eğitim hukuku, eğitim alanındaki tüm yasal düzenlemelerin, uluslararası sözleşmelerin, hükümetlerin kararlarının, Milli Eğitim Şuralarında alınan kararların yalnızca hukuki açıdan değil, hukuk ile birlikte felsefi ve sosyolojik açılardan da analizine odaklanacaktır. Bu şekilde ülkede eğitim hukuku doktrini gelişecek ve alana özgü hukuki bir birikim oluşacaktır²¹.

olarak kendine özgü bir disiplin olarak ilerlemektedir ve uzay hukukunun genel ilkeleri de yukarıda sayılan ilgili tüm hukuk dallarının ve diğer bilim dallarının ötesinde oluşmaya başlamıştır. WADE-GAONKAR, Damodar, "The Fundamental Principles of Space Law", içinde: **The Orbit of Space Law**, Stevens & Sons, London, 1984, s. 1-29.

20 "...Öte yandan, teşmile ilişkin Bakanlar Kurulu kararı idari bir tasarruf olup, **idare hukukunun genel ilkeleri** uyarınca yayımından itibaren hüküm ifade etmesi gerektiğinden, geriye yürür hüküm ve sonuç getirmesi hukuka aykırıdır." Esas No: 1991 / 4571, Karar No: 1992 / 2237, Mercı: Danıştay 10. Dairesi, Tarih: 26/05/1992;

"...Kamu hizmetinin hiç işlememesi, geç işlemesi veya gereği gibi işlememesi nedeni ile fertlere veya fertlerin sahip oldukları taşınır veya taşınmaz mallara zarar verilmesi halinde, bu zararın hizmet kusuruna dayalı olarak giderilmesi **idare hukukunun genel ilkeleri** gereğindedir." Esas No: 1982 / 2644, Karar No: 1983 / 106, Mercı: Danıştay 10. Dairesi, Tarih: 24/01/1983;

GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2011, s. 25-30; GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, 5. Baskı, Bursa, Şubat 2007, s. 28-34; GÖZÜBÜYÜK, Şeref A., TAN, Turgut, **İdare Hukuku-Genel Esaslar**, 4. baskı, Ankara, Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ağustos 2006, s. 9-29.

21 Bu açıdan idare hukuku yada anayasa hukuku düşünülürse, ülkemizde belli bir anayasa hukuku yada idare hukuku doktrinin yıllar içerisinde geliştiği fark edilebilir. Söz konusu birikim yargı kararları ile birlikte de gelişmektedir.

Eğitim hukuku alanının nasıl fark yaratacağına ilişkin bir örnek vermek yerinde olacaktır. Bu alanda değerlendirilebilecek sınav hukuku konusu idarenin takdir yetkisine ilişkin hem yargıda hem de doktrinde tartışmalı alanlardan bir tanesidir. Ancak konu-

Eğitim hukuku disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirmektedir²². Eğitim -öğretim alanındaki uyumsuzluklara ilişkin yargı kararları incelendiğinde konunun salt teknik hukuki bir yaklaşım ile çözümlenmesinin yetersizliği hemen fark edilecektir²³. Birkaç örnek vermek gerekirse; yükseköğretime erişim bir hak mı yoksa ayrıcalık mı? Okul öncesi eğitim devlet mi yoksa aile tarafından mı verilmeli? Anadilde eğitim konusunun uluslararası sözleşmeler bağlamında çözümlenmesi yeterli sonuçlar ortaya çıkartabilir mi? Üniversiteye girişte yapılan merkezi sınavın fırsat eşitliği, eğitim hakkı, öğrenim özgürlüğü bakımından ne denli adil sonuçlar doğurmakta? Bu sorular çoğaltılabilir.

ya ilişkin değerlendirmeler teknik anlamda idare hukukuna ilişkin olarak, yalnızca idari işlemler ve idarenin takdir yetkisi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

Sınav kağıtlarının değerlendirilmesinde idarenin takdir yetkisinin bulunup bulunmadığına ilişkin doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi yazarlar, sınavlarda not verme işlemini, tamamen uzmanlık gerektiren bir konuda maddi olayın değerlendirilmesi olarak ele almıştır. Bu nedenle öğretim elemanlarının yada sınav komisyonunun takdir yetkisi yoktur. Bu açıdan yargıya intikal etmiş not uyumsuzluklarında, bilirkişilerin görevi, not takdirinde bir hataya düşülüp düşülmeyeceğini değil, maddi hata bulunup bulunmadığını tespit etmektir; TUNCAY, Aydın H., **İdare Hukuku ve İdari Yargının Bazı Sorunları**, Danıştay Yayımı, Ankara, 1972, s. 156.

Bazı yazarlar ise sınav kağıtlarının değerlendirilmesinin idarenin takdir yetkisi dahilinde olduğunu savunmuşlardır; GÖZÜBÜYÜK, Şeref A., **Yönetim Hukuku**, 28. baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, Ekim 2009, s. 333; BALTA, Tahsin Bekir, **İdare Hukuku I- Genel Konular**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970/72, s. 135.

Buna ek olarak sınav kağıtları üzerinden doğan uyumsuzluklarda, yargı mercii tarafından atanan bilirkişilerin yalnızca not takdirinde eşitlik ilkesine uyulup uyulmadığını incelemekle yetkili olacakları da savunulmaktadır. Çünkü, not verme işleminde idarenin takdir yetkisi benzeri bir "değerlendirme" yetkisi bulunmaktadır. Aslında değerlendirme konusunda idarenin takdir yetkisi bulunmamakla beraber, not vermeye özgü olarak, sınavın değerlendirilmesindeki ölçütlerin tespiti bakımından idareye bir takdir yetkisi tanınmıştır. Burada idare, eşitlik ilkesine uymak koşulu ile, sınav kağıtlarını değerlendirirken uyguladığı ölçü bakımından takdir yetkisine sahiptir; GÖZÜBÜYÜK, 2009, s. 333. Benzer yönde bkz. TAN, Turgut, "Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1-4, Cilt: 51, Ocak-Aralık 1994, s. 409-423;

Bu konuda not verme işlemine eğitim olgusu açısından yaklaşan yazar olmadığı gibi, düşünce alanı hukuk ile sınırlı kaldığından tartışmalı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle doktora, doçentlik ve profesörlük jürilerinde ve sözlü sınavlardaki uyumsuzluklar ve ülkemizdeki uygulamalar akla getirilirse yalnızca sınav hukukuna ilişkin olarak bile temel bir felsefeye dayanan yasanın eksikliği hissedilecektir.

22 LINDNER, 2009, s. 309.

23 Bu açıdan 21 no'lu dipnota bakınız. Öte yandan ana dilde eğitim ve din eğitimi konuları da bireyin özerkliği-devletin egemenliği karşılığı içerisinde hala en tartışmalı alanlardan bir tanesi olarak ortada durmaktadır.

Burada önemli olan tüm bu sorulara verilecek yanıtların salt teknik hukuki bir bakış açısıyla çözümlenmesinin yetersizliğidir. Ancak eğitim hukukunun sahip olması gereken disiplinler arası özellik, elbette hukuk bilimine ilişkin metotlar ile diğer bilimlerin metotlarının karıştırılması anlamına gelmemektedir. Disiplinler arasılıktan kasıt, hukuk biliminin, ayrı bir eğitim hukuku teorisi geliştirilirken, eğitim bilimine ilişkin gelişmeleri²⁴ ve diğer sosyal yada fen bilimlerini²⁵ ne denli dikkate alacağı ile ilgilidir²⁶. Buna karar verecek olanlar da elbette yine hukukçulardır.

Tüm bunlara ek olarak eğitim hukukunun uluslararası boyutu da bulunmaktadır. Bu boyut yalnızca çok taraflı uluslararası sözleşmelerde tanıyan ve açıklanan eğitim ve öğretime ilişkin hak ve özgürlükleri değil aynı zamanda ulusal sınırların giderek silikleşmeye başladığı yükseköğretim alanını da kapsamaktadır. Şöyle ki son olarak 2012 yılının Kasım ayında YÖK'ün yayınlamış olduğu yeni yükseköğretim yasası taslağı önerisinde²⁷ yabancı yükseköğretim kurumlarının ülkemizde şube açabilmeleri öngörülmektedir. Buna ek olarak tüm yükseköğretim alanını bir bütün olarak kapsayan Bolonya süreci ve bu süreçten kaynaklanan (ve çoğu zaman da derinlemesine ve çok yönlü boyut ile tartışılmadan) aksaklıkların ve ortaya çıkabilecek uyumsuzlukların insanların eğitim-öğretim hakkına etkileri, olumlu yada olumsuz farklı açılardan tartışılmamaktadır²⁸. Eğitim-öğretim ve

yükseköğretim alanında çalışan personel klasik devlet memuru olarak ele alınmakta ve kamunun dönüşümü ile birlikte eğitim kurumlarında (aslında eğitim kurumunu eğitim kurumu yapan kişiler olmalarına rağmen) çalışanların da söz konusu dönüşüme paralel bir şekilde statü değiştirmeleri öngörülmektedir. Ancak bu konuya ilişkin olarak Alman tarihçi E. K. Kantorowicz üniversite profesörlerinin sıradan memurlar olmadıklarını, öğretim görevinin farklı bir meslek olduğunu belirtmiştir. Kantorowicz'e göre, üniversite çalışanları, kamu çalışanlarının gelirene ve sanatçıların özgürlüğüne sahip kişilerdir²⁹. Bu açıdan ayrı bir eğitim hukuku teorisinin varlığı, eğitim-öğretim kurumlarında çalışan personele ilişkin, eğitim bilimi ve diğer sosyal bilimlerin de verilerinden yararlanarak ideal bir görev ve meslek tanımı geliştirilmesini sağlayabilecek; söz konusu idealler yasalara yansiyabilecektir.

Bu başlığı sonlandırmadan önce hukukun konusu olarak eğitimin neyi ifade ettiğine de kısaca değinmekte yarar vardır. Eğitim yukarıda bahsedildiği üzere insan olmanın bir koşuludur. Bu nedenle her şeyden önce hukuk dünyasında *eğitim hakkı* olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim hakkını ayrıca incelemek çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak burada kısaca hak merkezli yaklaşımın gerekliliğini vurgulayan bir rapordan alıntı yapmak yerinde olacaktır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Eğitim Hakkı özel raportörü Katarina Tomasevksi tarafından Türkiye ziyareti sırasında 3-10 Şubat 2002 tarihinde, Türkiye hakkında bir rapor sunmuştur. Raporda önemli bir tespitte bulunulmuştur:

Öğrenim piramidinin en altından başlayan çocukların, en üste yalnızca çok küçük bir yüzdesi çıkabiliyor. Örneğin Douglas Franz, hükümetten ismi belirtilmeyen bir kaynağa atıfta bulunarak, 5 çocuktan yalnızca birinin 14 yaşından sonra da eğitime devam edebildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte genel tahmine göre ise, eğitim sistemindeki

24 Bilişsel bilimler, öğrenme, eğitim öğretim metotlarındaki değişim, eğitimde ölçme ve değerlendirme vb. olgular, elbette hukuku etkileyecektir.

25 Fen bilimleri alanında özellikle insanın öğrenme kapasitesi ve yöntemi ile ilgilenen nöro-bilimler eğitimi yakından ilgilendirmektedir.

26 LINDNER, 2009, s. 311.

27 Yasa taslağı önerisi için bkz. <http://yeniya.yok.gov.tr/files/b494b17ff7566b86ef17f23893baa909..pdf>

28 Örneğin yalnızca Bolonya Süreci ve eğitime etkilerinin hukuki analizine ilişkin Almanya'da ve Avusturya'da yapılan bilimsel çalışma ve yayın sayısı yüzlercedir. Burada birkaç isim verilmesi ile yetinilmiştir: SEIFERT, Michaela, "Rechtliche Grundlagen des Bologna-Prozesses und der Lissabon-Strategie", **Europaweite Vereinheitlichung der Studienstrukturen und Maßnahmen zur Erleichterung der Anerkennung von Diplomen**, EI Working Papers, Europainstitut, 56. Europainstitut, WU Vienna University of Economics and Business, Vienna, 2004;

HARTMANN, Eva, "Europa als neue normative Weltmacht? Einsichten aus dem Bologna-Prozess", **Endstation Bologna? Zehn Jahre Europäischer Hochschulraum**, Himpele, Klemens [Hrsg.]; Keller, Andreas [Hrsg.]; Staack, Sonja [Hrsg.], Bielefeld: Bertelsmann, 2010, s. 19-26;

THOLE, Werner; LOHMANN, Ingrid, "Vom Bologna-Prozess über den Europäischen zum Deutschen Qualifikationsrahmen", **Erziehungswissenschaft 21**, S. 41, 2010, s. 67-71;

LIESNER, Andrea (2010): "Die Standardisierung der deutschen Hochschullandschaft - Dynamik der Autonomiedemontage", **Erziehungswissenschaft 21**, S. 41, 2010, s. 119-126.

29 ROSOVSKY, Henry, **Üniversite-Bir Dekan Anlatıyor**, 18. basıkı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları (Çeviren: Süreyya Ersoy), Şubat 2008, s. 168-169.

rekabetin bir göstergesi olarak, başvuruların yalnızca %10'u üniversitede kendilerine bir yer edinebilmektedir. Eğitim maliyetlerinin giderek artması bu alanda kapsayıcı ve hak temelli bir strateji geliştirilmesini güçlendirecektir³⁰.

Görüldüğü gibi eğitim sisteminde eğer hak temelli bir strateji geliştirilemezse, artan eğitim maliyetleri ve eğitimde rekabet ile birlikte eğitimden faydalanacak kişi sayısı giderek azalma tehlikesine sahiptir.

3. Kamu Hukuku Alanında Eğitim Hukuku

Eğitim hukuku dalının kamu hukuku³¹ disiplini çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bunun en temel nedeni, hiç kuşkusuz eğitim hukukunun nihayetinde birey ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenliyor olmasıdır³². 1982 Anayasası'nın 42. Maddesinde düzenlendiği gibi eğitim bir devlet etkinliğidir. Ancak eğitim hukukunun kamu hukuku çerçevesinde değerlendirilmesinin gereği olarak pedagojik ve iş bölümü gibi nedenler ile kamu hukuku özel hukuku ayırımında kullanılan ölçütlerin³³ ötesinde diğer bazı nedenler mevcuttur³⁴. Eğiti-

min, insanın kendini gerçekleştirebilmesi için bir insanlık koşulu olmasının yanında, onun kamusal yaşam ile doğrudan iç içe olduğu alanlar da bulunmaktadır³⁵. Bunlardan ilki, eğitimin büyük ölçüde kamusal kaynaklar kullanılarak finanse edilmesi, eğitimin daha sonradan belli mesleklere girişte birer ölçüt olan okullar aracılığıyla yapılması, okullara giriş (yükseköğretim kurumları dahil), sınavlar, harçlar, eğitim-öğretim personelinin tabii olduğu statü gibi **pozitif hukuka** ilişkin nedenlerdir. Yukarıda adı geçen alanlardaki yasal düzenlemelerin çoğu kamu hukuku alanında düzenlemiştir. Diğer neden ise yine yukarıda bahsedilen eğitimin **hak** boyutudur.

Eğitim hukukuna ilişkin sınırlı sayıdaki yazında eğitim hukukunun kamu hukukunun bir alt dalı olduğu konusunda görüş birliği mevcuttur. Ancak burada yazarlar eğitimi düzenleyen hukuk kurallarının çoğunlukla egemenlik ölçütüne dayandığını, bir başka ifade ile taraflardan birinin kamu gücü kullanan devlet olduğunu ve bu nedenle eğitim hukukunun kamu hukuku içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinden söz etmişlerdir. Hatta Türk hukukunda kamu hukuku ve özel hukuk ayırımında en sık başvurulan ölçüt aynı doğrultuda egemenlik ölçütüdür³⁶. Buna ilaveten yazarlar, okul açma, kapatma ve teftiş gibi kurumları düzenleyen hukuk kurallarının kamu hukukuna ilişkin olduğunu belirtirken, özel okulların sahipleri ile öğrenci ve veliler arasındaki ilişkinin, tarafların birbirine eşit olması nedeniyle özel hukuk alanında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır³⁷.

30 TOMAŞEVSKI, Katarina, "Economic, social and cultural rights Report submitted by Katarina Tomaševski, Special Rapporteur on the right to education, Mission to Turkey, 3-10 February 2002", 2002, s. 9, 16 no'lu paragraf;

Eğitim hakkına ilişkin kapsamlı değerlendirmeler ve eğitimde hak temelli yaklaşım için bkz. ATAY, Mesude, "Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği", **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mart 2009, s. 101-148.

31 Burada kamu hukuku-özel hukuk ayırımına ve bu ayrımı reddeden tartışmalara girilmemiştir. Ancak konu Roma hukukuna kadar geri götürülebilir; öte yandan kamu ve özel hukuk ayırımı daha çok kıta Avrupası ülkelerinde bulunmaktadır. Anglo-amerikan sistemlerinde hukuk kamu hukuku ve özel hukuk olarak ikiye ayrılmamaktadır. Tartışmalar için bkz. GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 9. Baskı, Bursa, Eylül 2012, s. 63-68; GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Başlangıcı**, Siyasal Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, Eylül 1999, s. 90 vd.; SHIMAN, Chaim, "Public Law, Private Law, an Legal Science", **The American Journal of Comparative Law**, Vol. 56, No. 3, Special Symposium Issue, Beyond the State: Rethinking Private Law, Summer, 2008, s. 691-702.

32 Bununla birlikte kamu hukuku-özel hukuku ayırımına ilişkin ölçütlerle de eğitim hukukunun, kamu hukukunun alt disiplini olması gerektiği sonucuna ulaşılır. Kamu hukuku-özel hukuku ayırımına uygulanan ölçütler için bkz. GÖZLER, 2012, s. 70-74.

33 Bu ölçütler, menfaat ölçütü, egemenlik ölçütü, irade hürriyeti ölçütü, eşitlik ölçütü, böl ve yönet ilkesine dayanan pragmatik ölçüt. GÜRİZ, 1999, s. 92-93.

34 Gözler, kamu hukuku-özel hukuku ayırımının daha çok pedagojik ve iş bölümü nedeniyle yapıldığını belirtmiştir. GÖZLER, 2012, s. 69. Birçok yazar da Türkiye'deki hukuk fakültelerinde gelenek-

sel olarak yapılmış olan ayırımı temel almıştır.

35 Burada eğitimin dışsallığından da söz edilebilirdi. Dışsallık, söz konusu hizmetin, hizmetten faydalanan kişiye doğrudan bir fayda sağlamasının yanında, toplumun geneline de ek yararlar sağlama-sına verilen isimdir. Eğitimin dışsallığına ve iktisadi kalkınmadaki rolü hakkında bkz. ÖZTÜRK, Nazım, "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü", **Sosyo-Ekonomi**, Yıl: 1, Sayı: 1, Ocak-Haziran, 2005-1, s. 27-44.

36 GÜRİZ, 1999, s. 94; *Devlet ve kamu hukuku tüzel kişileri egemenlik haklarını kullandıkları zaman ortaya çıkan ilişkinin kamu hukuku ilişkisi olduğu, buna karşı egemenlik hakkı kullanılmadığı zaman beliren ilişkinin özel hukuk ilişkisi olduğu savunulmuştur.* GÜRİZ, 1999, s. 94.

37 AKYÜZ, 1981, s. 39; ÇİFTÇİ, 1993, s. 33-34; benzer yönde vakıf üniversitelerinin personeli ile üniversite arasında ortaya çıkan hukuki uyumsuzluklarda da yetkili yargı kolunun idari mi yoksa adli yargı mı olduğu yönünde doktrinde tartışmalar mevcuttur. Benzer yönde vakıf üniversitelerinin hukuki statüsü konusunda da uyumsuzluk ve karışıklık bulunmaktadır. Bu konu hakkında Devlet Personel Başkanlığı'nın görüşü, bu üniversitede çalışanların kamu personeli statüsünde sayılamayacağı yönündedir. **Devlet Perso-**

Eğitim hukukunun kamu hukuku içerisinde değerlendirilmesinin en önemli gereği kuşkusuz eğitimin hak ve özgürlük boyutudur. Kamu hukuku disiplini, otorite ve özgürlük arasındaki ilişki ve dengeyi hem teorik açıdan hem de belli bir devlet düzeni bakımından somut olarak inceler³⁸. Bu nedenle eğitim hukuku genel teorisinin, mevcut yasal düzenlemeleri ve uygulamaları, eğitim hakkı, eğitim özgürlüğü ve eğitimde eşitlik olgularını temel alacak şekilde eleştirmesi ve bu yönde geliştirmesi, ancak bununla birlikte otorite ve özgürlük dengesi bakımından da ele alınabilmesi gerekmektedir.

Eğitim hakkı, eğitim özgürlüğü ve eğitimde eşitlik olguları bireyler ile devlet arasındaki alanda olduğu kadar özel kişiler arasında da gerçekleşebilir. Bu nedenle hak temelli bir yaklaşım, söz konusu eğitim kurumu özel yada vakıf olsa dahi, üstlenilen etkinlik gereği bireylerin yararına sonuçlar ortaya çıkartabilecektir. Bu açıdan hukukun eğitimi, insanın, insansal bir kültürün içinde kendi doğasını gerçekleştirme ideali olarak ele alması, eğitimi bir doktrin yada bir inancın doğrultusunda araç haline getirmekten koruyacak tek çare olarak ortaya çıkmaktadır³⁹.

Son olarak eğitim hukukunun kamu hukuku disiplininin bir alt dalı olmasının gerekçesi olarak sosyal devlet olgusu da belirtilebilir. Özellikle Fransız Devrimi'nin ardından gelişen ve Avrupa'daki devletlerin anayasa ve yasalarında yer almaya başlayan "kamusal eğitim"⁴⁰, eğitimin herkes için zorunlu, parasız ve laik olmasını ve devlet tarafından üstlenilmesi gerektiğini ifade etmektedir⁴¹. Bu anlayışa paralel olarak, özellikle 20. yüzyıldan itibaren ekonomik ve sosyal haklar anayasalarda yer almaya başlamıştır. Ailenin korunması, eğitim hizmetleri, çalışma hayatı, sağlık işleri, sosyal güvenlik gibi ödevlerin çoğalması, söz konusu ödevlerin

yerine getirilebilmesi için devlete yeni yetkiler tanınmasını da gerekli kılmıştır⁴². Ancak 80'li yılların ardından daha önce kamu hukukunun konusu olarak değerlendirilen bazı alanlar -örneğin kamu hizmetleri alanı- özel hukuka ilişkin ilkelerle yorumlanmaya başlanmış ve bir çok alanda ekonomik bakı açıları hakim yaklaşım olarak benimsendiği için -ki eğitim ve özellikle yükseköğretim bu alanlardan en başta gelenleridir- eğitim hakkı ve özgürlüğü tek yönlü olarak ele alınmaya ve eğitim giderek özelleştirilmeye başlanmıştır⁴³. Bununla birlikte 1961 Anayasası döneminde daha çok devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu bir ödevi olarak ele alınan eğitim hakkı, 1982 Anayasası döneminde "Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksul bırakılamaz." ifadesi ile düzenlenmiştir. Bu açıdan 1961 Anayasası'nın özellikle eğitimde eşitlik bakımından daha üstün bir ifadeye sahip olduğu söylenebilecektir⁴⁴.

Eğitimde özelleşme ve ardından gelen ticarileşmenin insanları birer meta -eğitim öğretim personelinin bilgi işçisi, öğrencileri ise müşteri- haline dönüştürdüğü 21. yüzyılda⁴⁵ temel bir eğitim hukuku teorisi ve söz konusu teorinin dayandığı temel ilkeler eğitime ilişkin kavramları sağlamlaştırabilecek ve böylelikle belli bir soruna insan ve hak temelli bütünsel bir bakış açısı ile ışık tutabilecektir.

4. Eğitim Hukukunun Konusu

Eğitim hukukunun konusunu idare hukuku, anayasa hukuku, genel kamu hukuku ve eğitim bilimlerinin kesiştiği konular oluşturmaktadır. Eğitim hukuku kapsam bakımından oldukça geniş bir alandır. Şöyle ki, eğitim yalnızca okul aracılığıyla yapılan değil, aynı zamanda örgütsüz olarak serbest biçimde dinamik olarak da yapılan bir süreçtir.

nel Başkanlığı Görüşleri, "Vakıf Üniversitesi'nin 217 sayılı KHK kapsamına girip girmediğine ve söz konusu Üniversitede çalışanların statüsünün belirlenmesine ilişkin.", Tarih: 07.10.2009, Sayı: 17769, erişim adresi: <http://www.dpb.gov.tr/dpbgorusmenu45.html>; erişim tarihi: 07.12.2012; söz konusu tartışma için bkz. GÖZÜBÜYÜK, TAN, 2006, s. 180, 181, 183.

38 GÜRİZ, 1999, s. 95-96.

39 TANİLLİ, 2004, s. 14.

40 Kamusal eğitimden kasıt, eğitimin ilk ve ortaçağların aksine, ailenin yada küçük grupların tekelinde değil, devletin tekelinde olması anlamında kullanılmaktadır. AKYÜZ, 1981, s. 62 vd.

41 TANİLLİ, 2004, s. 20-21; AKYÜZ, 1981, s. 68-69.

42 GÜRİZ, 1999, s. 95; ALGAN, Bülent, **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması**, Ankara, 1. baskı, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 37.

43 ÇEÇEN, Anıl, "Küresel Emperyalizm Eğitimi Ticarileştiremez", **Gazete Vatan Emek**, 21 Mayıs 2011, "Eğitimin bir kamu hizmeti olmaktan çıkartılarak ticari faaliyete dönüştürülmesi, toplumların geleceğini ciddi boyutlarda tehlikeye atmıştır. Eğitimin başlıca hedefinin geleceğin kuşaklarını en üst düzeyde yeterli ve başarılı bir düzeyde yetiştirmek olması gerekirken, eğitim alanına girmiş olan özel sektör kuruluşlarının kısa vadede azami kazanç yönelmeleri nedeniyle, devletin kalkınma planlarında yer alan eğitim ile ilgili hedefler geri planda kalmıştır.

44 ALGAN, 2007, s. 266.

45 TANİLLİ, 2004, s. 26.

Eğitim, ailede, okulda, okulun dışında, meslek yaşamında da devam ederek yaşamın bütününe kapsar. Ancak okul, örgütlenmiş ve tanımlanmış bir araçtır ve asla tek eğitim kurumu olma iddiasında değildir. İşte eğitim hukuku aslında, okul hukukunu da içine alan ancak ondan daha geniş bir alanı kapsayan bir hukuk dalıdır⁴⁶. Bu açıdan ilk olarak ailede başlayan eğitim ile ilgili konular her ne kadar çocuk hukuku olarak ayrı bir hukuk dalı şeklinde geliştirse de⁴⁷, özellikle ailenin çocuk üzerindeki hakları, din eğitimi yada ana dilde eğitim gibi gerilimli alanlarda çocuk merkezli bakış açısının, eğitim felsefesinin, anayasa hukuku ve insan haklarının verilerinden de, genel bir eğitim hukuku teorisinin çatısı altında, yararlanılması gerekir. O halde geniş anlamda eğitim hukukunun konusunun örgütlü eğitimi aştığı, insanın eğitimi ile ilgili bütün alanları kapsadığı söylenebilir. Böylelikle Medeni Kanun'un Aile Hukuku kısmındaki çocuğa ilişkin hükümleri, çocuk hukuku ve okul hukuku⁴⁸ ile yaşam boyu süren eğitim etkinliğine ilişkin her türlü konu eğitim hukukunun konusunu oluşturur.

Dar anlamda eğitim hukuku ise daha teknik bir alanı işaret eder. Dar anlamda eğitim hukuku, örgün ve yaygın eğitim sisteminin içinde yer alan ve kurumsallaşmış eğitim kurumlarına ilişkin düzenlemeleri inceleyen, boşlukları gideren ve aksayan yönlerine çözümler üreten bir hukuk dalıdır. Bu açıdan, okul öncesi eğitim kurumları (anaokulu, kreş, vb.), ilkokul, ortaokul, lise, meslek liseleri ve mesleki eğitim olgusu, üniversiteler, diğer yükseköğretim kurumları, uzaktan eğitim, açık öğretim, yaşam boyu eğitim gibi kurumsallaşmış eğitimi düzenleyen ulusal ve uluslararası belgelerdeki bütün kuralları inceler ve sistemli olarak açıklar⁴⁹. Dar anlamda eğitim hukuku denildiğinde aslında daha çok pozitif hukuka ilişkin bir alan anlaşılır. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarının örgütsel yapısı, bunların iç işleyişi, yönetim şekilleri, organları arasındaki ilişkiler⁵⁰, bunların yetki ve ödevle-

ri, öğretmen ve öğrenci gibi doğrudan okul içinde bulunan ve veli gibi doğrudan okul içinde bulunmayan kişilerin hukuki durumunu düzenleyen hukuk kuralları, eğitim-öğretim masraflarını karşılayan kişilerin (dernek yada vakıflar) hukuki statüsü, yetki ve ödevleri, söz konusu eğitim kurumlarının denetimine ilişkin hukuk kuralları, özel kişilerin eğitimi, dar anlamda eğitim hukukunun konusunu oluşturur⁵¹.

Ancak eğitim hukukunun sistemli bir teori geliştirebilmesi için yukarıda bahsedilen inceleme alanının ötesine geçilmesi yada geniş anlamda eğitim hukukundan söz edilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitimin insan hakkı ve insan koşulu olması, eğitime ilişkin yasal düzenlemelerin yorumlanacağı yada eleştirileceği zaman, onun anayasalarda yer alan bir takım ve hak ve özgürlüklerle olan ilişkisini ortaya çıkartır.

5. Eğitim Hukuku Genel Hükümler-Eğitim Hukuku Özel Hükümler Ayrımı

Eğitim hukukuna ilişkin genel bir teori oluşturulmasında tıpkı ceza yada borçlar hukukunda olduğu gibi eğitim hukuku genel hükümler ve eğitim hukuku özel hükümler şeklinde bir ayrıma da gidilebilir⁵². Örneğin ceza hukukunun genel kısmı, ceza hukukuna hakim olan genel ilkeler, suç kavramının tanımı, ceza kavramının tanımı, suç ortadan kaldıran nedenler, cezayı azaltan ve ortadan kaldıran nedenler gibi bütün suçlar için ortak olan ilke ve teoriler ile ilgilenir. Özel kısmı ise hukuk düzeni tarafından yasaklanan fiillerin bir tablosunu ortaya koyar⁵³. Eğitim hukuku da benzer şekilde düşünülebilir.

Genel eğitim hukuku (ya da eğitim hukuku genel hükümler) denildiğinde eğitim hukukuna ilişkin temel kavramları ilkesel bir biçimde düzenleyen ve tüm eğitim sistemine ve eğitim olgusuna ilişkin genel ilkeleri belirleyip, alana özgü kavramları yeknesak bir biçimde açıklayan kısım kastedilmektedir. Bir başka ifade ile eğitime özgü farklı alanların tümü için geçerli olabilecek

46 AKYÜZ, 1981, s. 37.

47 AKYÜZ, 1981, s. 38; ÇİFTÇİ, 1993, s. 32.

48 ÇİFTÇİ, 1993, s. 32.

49 ÇİFTÇİ, 1993, s. 32.

50 Örneğin bu konuya ilişkin üniversitelerde rektörlük seçimleri, senato ve mütevelli heyeti gibi organların oluşumu ve yetkileri gibi konularda ana tartışma noktası genel bir eğitim hukuku bakış açısından yürütülmemektedir. Özellikle üniversite özerkliğinin dahi tartışmalı olduğu ülkemizde, yükseköğretim hukuku denildiğinde de yalnızca yükseköğretime ilişkin yasal düzenlemeler anlaşılacak-

tadır ve üniversite kavramına, yükseköğretim olgusunun ana niteliğine, bilim ve sanat özgürlüğüne, yada kamu hukuku tüzel kişiliğine ilişkin felsefi tartışmalara, somut sorunlara çözümler aranırken hiç değinilmemektedir.

51 ÇİFTÇİ, 1993, s. 32-33.

52 LINDNER, 2009, s. 307.

53 TOROSLU, Nevzat, EREM, Faruk, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 8. Baskı, Savaş Yayınevi, 2000, s. 3 vd.

temel ilkesel kurallar, örneğin eğitimin finansmanı, eğitim-öğretime giriş, eğitim kurumlarının örgütü, sınav olgusu⁵⁴ eğitim hukukunun genel hükümleri kısmında yer alacaktır⁵⁵. Tüm eğitime ilişkin olarak “eğitim adaleti”ni de genel bir eğitim hukuku teorisi sağlayabilecektir⁵⁶. Örneğin eğitime giriş yada eğitimden faydalanma olguları bütün eğitim aşamaları için söz konusudur. Bu açıdan ülkemizde ilkökul, ortaokul, lise ve yükseköğretim açısından farklı uygulamalar bulunsa da “eğitim-öğretime giriş”, “eğitim-öğretimin finansmanı”, “eğitim-öğretimde sınav ve değerlendirme”⁵⁷, “eğitim çalışanları”, “eğitimin tanımı”, “eğitim-öğretim yapıları”, “eğitim kurumları organizasyonu” şeklinde temel kavramlar, farklı eğitim kademelerine ilişkin farklı yasal düzenlemelerdeki karmaşıklığı giderebilir ve tıpkı ceza hukuku yada borçlar hukukunda olduğu gibi **eğitim alanının tümüne yönelik ortak ilke ve teoriler** geliştirilmesini sağlayabilir⁵⁸.

Özel eğitim hukuku (ya da eğitim hukuku özel hükümler) ise, farklı eğitim alanlarına ilişkin, özel konulardaki hükümleri içeren kısımdır. Örneğin bu açıdan ilköğretim, orta öğretim, yükseköğretim veya özel öğretim kurumları hakkında ayrı yasalar söz konusu olabilir.

54 Özellikle sadece sınav olgusunun dahi oldukça tartışmalı olduğu Türkiye’de sınavlara ilişkin temel bir anlayış ve ilke düzenlenebilir. Örneğin, eğitim-öğretime giriş sınavları, meslek sınavları, kamu kurumlarına giriş sınavları, yabancı dil sınavları, vb.

55 LINDNER, 2009, s. 307.

56 LINDNER, 2009, s. 308.

57 Örneğin not tespiti uyumsuzluklarında doktrinde oldukça farklı görüşler bulunmaktadır. Bu açıdan sınav olgusuna ilişkin temel bir kavramlaştırma yasal düzenlemelerde yapılabilir ve söz konusu düzenleme fırsat eşitliği olgusu ile eğitim adaletine yönelik öğrencilerin mağduriyetleri en aza indirilebilir. Şöyle ki, not tespiti uyumsuzluklarında genellikle dava sonuçlanıncaya kadar öğrenci ilgili dersi diğer dönem geçmekte yada mezuniyet aşamasına gelmekte ve böylelikle öğrenci mağdur olmaktadır. Öte yandan okulda öğrenci ve öğretim elemanı ilişkisi açısından da -bir uyumsuzluğun iki tarafı olarak- eğitim/öğretim etkinliğindeki olumsuz psikolojik boyut da göz ardı edilmemelidir. Konuya ilişkin önemli örnek olaylar ve doktrindeki farklı görüşler hakkında bkz. BİLGİN, Hüseyin, SEZER, Yasin, “Not Tespit Davaları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 81, Yıl: 2009, s. 1-36.

58 Türkiye’de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu bulunmaktadır. Söz konusu yasa, Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar (Madde 1). Ancak yarıda açıklandığı üzere yasanın bu hali eğitim hukukuna ilişkin genel hükümler getirmek açısından yetersizdir.

Eğitim hukuku alanında daha da ileri gidilirse yalnızca eğitim ve öğretim alanındaki uyumsuzluklara bakmakla görevli, idari yargı koluna dahil olmak üzere ayrı “eğitim mahkemeleri” kurulması düşünülebilir. Çünkü eğitim-öğretime ilişkin uyumsuzluklar idari yargı kararlarının azımsanmayacak bir çoğunluğunu oluşturmaktadır⁵⁹.

6. Eğitim Hukuku Bakış Açısı Nasıl Fark Yaratabilir?

Türkiye’de ayrı bir eğitim hukuku genel teorisinin olması ve eğitim hukuku adıyla ayrı bir hukuk dalının olması öncelikle alana özgü temel ilkelerin gelişmesini ve bu ilkelerin politika belirleyiciler, hukuk uygulayıcıları ve eğitimciler tarafından her koşulda dikkate alınmasını sağlayacaktır.

Belli bir hukuk dalına ilişkin temel ilkeler çoğu zaman yargıçlar tarafından yorum yolu ile ya tek bir hukuk kuralından yada düzenin birkaç kuralının içinden çıkartılırlar⁶⁰. Ancak buna ek olarak söz konusu hukuk kurumunun ruhundan ortaya çıkan ilkeler (kamu hizmetinin sürekliliği), söz konusu kurumun veya ilişkini niteliğinden, özünden ve sosyo-ekonomik işlevinden gelen ilkeler (tehlike sorumluluğu), uygarlık ve insanlığın ortak ideallerinden ortaya çıkan ilkeler ve toplum içindeki ahlaki ilkelerden doğan ilkeler de (hakkın kötüye kullanılması yasağı) bulunmaktadır⁶¹.

Bu doğrultuda eğitim hukukuna ilişkin olarak, eğitimde adaleti sağlamaya yönelik en temel ilkenin “eğitim eşitliği” ilkesi olduğu söylenebilir. Eğitim eşitliği genel bir kavram olarak hem fırsat eşitliğini hem de maddi olanak eşitliğini kapsamaktadır. Şöyle ki, fırsat eşitliği negatif

59 TAN, 1994, s. 409, dipnot 2, “öğrenci ve öğrenim işleri” ile ilgili olarak Danıştay’da açılan dava sayısı 1967’de 340 iken bu sayı 1973’de 6672’ye yükselmiştir. Gene aynı konuda idare mahkemelerinde açılan dava sayısı 1990 yılında 27628 ile tüm davaların %26’sını oluşturmakta ve kamu görevlilerine ilişkin davalardan sonra ikinci sırayı almaktadır. Bu tür davaların özellikle sınav dönemlerinde dikkat çekici biçimde artış gösterdikleri bir gerçektir. Ankara Bölge İdare Mahkemesi Başkanının açıklamalarına göre, yalnızca 1.9.1989-14.10.1989 tarihleri arasında açılan dava sayısı 3500’dür. Yalnızca sınavlarda not değerlendirme işlemleri hakkındaki uyumsuzluklar bile oldukça fazladır. Ankara İdare Mahkemesinde 2000 yılında açılan 17565 davadan 535 tanesi öğrenci not tespit davası olup, söz konusu bu dava miktarının toplam dava miktarına oranı %3.05 iken, 2001 yılında açılan 18383 davadan 721 tanesi öğrenci not tespit davasıdır ve bu miktarın toplam dava miktarına oranı ise %3.92’dir. BİLGİN, SEZER, 2009, s. 34.

60 KEYMAN, 2005, s. 99.

61 KEYMAN, 2005, s. 100.

statü hakkı olan öğrenme ve öğretme konularında devletin kişilere müdahale etmemesini öngörür; buna karşılık olanak eşitliği de pozitif bir statü hakkı olarak devletin kişilere, söz konusu haklarını kullanabilmeleri için olumlu bir edimde bulunma yükümlülüğünü yükler⁶². Hukuksal açıdan insanların eğitime erişiminde yasal herhangi bir engel olmamasına rağmen, olanak eşitsizliği nedeniyle eğitimde eşitliğin sağlanamadığı ve insanların eğitimden eşit şekilde yararlanamadığı söylenebilecektir. Bir hakkın kullanılabilmesi için insanlara mutlaka o hakkı kullanabilecekleri olanakların sağlanmış olması gerekmektedir⁶³. Örneğin Almanya'da üniversitenin hukuksal temeline ilişkin yapılan tartışmalarda, üniversitenin "kurumsallaşmış bilim özgürlüğü" olduğu ve devlet tarafından insanlara bilimi gerçekleştirebileceği madde olanakların ve bu etkinliğin gerçekleşeceği kurumların sunulmaması halinde, bilim özgürlüğünün de tam olarak gerçekleşmeyeceğinden söz edilmektedir⁶⁴.

Öte yandan eğitimde eşitlik ilkesine ilişkin olarak da çok farklı tartışmalar bulunmaktadır. Özellikle fırsat eşitliğinin, eğitim sistemine giriş eşitliği, sistem içerisindeki işleme süreçlerinde eşitlik ve üründe eşitlik ilkelerini kapsadığı ve eğitimdeki fırsat eşitliğinin toplumdaki sosyal, ekonomik ve mesleki fırsat eşitliğinden ayrı düşünülemediği ileri sürülmektedir⁶⁵. Yine benzer doğrultuda sınavlardaki değerlendirme ve ölçme

eyleminin niteliği ve değerlendirmede eşitlik ilkesi de, eğitimde eşitlik ilkesi doğrultusunda tartışılmakta ve öğrencinin başarısına karar verecek olan eğitim-öğretim personelinin değerlendirmede bulunurken, bazı durumlarda söz konusu personelde bilinçaltından gelen bir takım yanlılığın otomatik olarak var olabileceği vurgulanmaktadır⁶⁶.

Anlaşılabacağı üzere yalnızca tek bir ilkedен yola çıkılarak dahi, sistem içerisindeki çok farklı konular, temel hedef olan eğitim adaletini gerçekleştirecek bir biçimde düzenlenebilir.

Sonuç

Türkiye'de dar anlamda eğitim hukuku olarak adlandırılan eğitime ilişkin yasal düzenlemeler oldukça fazladır. Bunların hepsine burada yer vermek mümkün değildir. Belli başlıları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Yalnızca milli eğitim ile ilgili 25 yasa bulunmaktadır. Bu mevzuata yükseköğretim alanına ilişkin olan yasalar da eklenince sayı oldukça artmaktadır. Doğrudan eğitime ilişkin olmayan yasalarda da eğitim sistemine, özellikle personeline ilişkin düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin, köy muhtarlarına öğretmenlere yardımcı olma yükümlülüğü getiren 442 sayılı Köy Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu yada 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu gibi yasalarda da eğitime ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yasalara ek olarak, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, çeşitli tüzükler, Bakanlar Kurulu Kararları, yönetmelikler, yönergeler, genelgeler, usul ve esaslar ile tebliğler de oldukça fazla sayıdadır⁶⁷. Ancak çok sayıda ve dağınık yasal düzenlemeler çalışmada kısmen değinilmeye çalışılan bazı sorunlara ilkesel düzeyde çözümler üretmeye yetmemektedir. İşte genel bir eğitim hukuku teorisinin gelişmesi ile birlikte eğitime yönelik olgulara ilişkin temel ilkeler belirlenebilir. Örneğin

62 AKYÜZ, 1981, s. 60-61; ÇİFTÇİ, 1993, s. 44-46.

63 ZORALOĞLU, Yunus, "Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Üniversite Giriş Sınavları", *Dosya*, Yaz-Güz, 1998, s. 64.

64 DETMER, Hartmer (Hrsg.), *Hochschulrecht, Ein Handbuch für Praxis*, 2. Auflage, C.F. Müller Wissenschaft, 2011, s. 12-13; THIEME, Werner, *Deutsches Hochschulrecht*, 2. Auflage, München, 1986, s. 89;

BVerfGE 35, 79 künyeli kararda, Federal Alman Anayasa Mahkemesi'nin gerekçesi, bütünlük arz eden bir sistem ve örgüt olmadan, özellikle doğa bilimleri alanında araştırma ve bilim yapma olanağının günümüzde mümkün olmayacağından ötürü, devlet, insanlara bilim özgürlüğünden faydalanabilmeleri adına, bu amaca yönelik kurumlar oluşturmakla yükümlüdür. Hatta üniversiteyi "kurumsallaşmış bilim yada bilimin kurumsallaşması" olarak tanımlayan yazarlar da bulunmaktadır. Bir başka ifade ile üniversite, devletin, bireylerin bilim özgürlüğünün tam anlamıyla gerçekleşebilmesi ve bireylerin bilim özgürlüğünden tam anlamıyla yararlanabilmeleri için, bir pozitif edimde bulunma yükümlülüğü sonucu oluşturmuş olduğu bir kurumdur.

65 KARASAR, Niyazi, "Eğitimde Fırsat Eşitliği-Avrupa Eğitim Araştırmaları Merkez Başkanları Üçüncü Kolokyumundan İzlenimler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, Yıl: 1979, s. 204.

66 KARASAR, 1979, s. 206.

67 Tüm bunlara erişim için bkz. <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/>.

değerlendirme ve ölçme olguları felsefi ve sosyolojik açılardan irdelenerek genel olarak "sınav" olgusuna yönelik ilkesel bir düzenleme temel eğitim kanununda yer alabilir. Yine benzer biçimde devamlı tartışılan üniversite özerkliğinin neyi ifade ettiği de ilkesel düzeyde yükseköğretim kanununda yer alabilir.

Eğitim hukuku alanında hukukçuların ve eğitim bilimcilerinin teorik ve pratik alanda iş birliği içerisinde çalışarak genel bir eğitim hukuku teorisi oluşturma çabaları, eğitim adaletinin gerçekleştirilebilmesi için bir gerekliliktir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Emine, **Eğitim Hukuku**, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi, 1981, Ders Notu.
- ALGAN, Bülent, **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması**, Ankara, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Alman Federal Anayasa Mahkemesi, BVerfGE 35, 79.
- ATAY, Mesude, "Okullarda Eğitimin Amacı, Yöntemi ve İçeriği", **Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi, Yelken Basım, İstanbul Mart 2009.
- BALTA, Tahsin Bekir, **İdare Hukuku I- Genel Konular**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970/72.
- BİLGİN, Hüseyin, SEZER, Yasin, "Not Tespit Davaları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 81, Yıl: 2009, (s. 1-36).
- ÇEÇEN, Anıl, "Küresel Emperyalizm Eğitimi Ticarileştiremez", **Gazete Vatan Emek**, 21 Mayıs 2011.
- ÇİFTÇİ, Ahmet, **Türk Eğitim Hukuku**, Ankara, 1993.
- Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 1982 / 2644, Karar No: 1983 / 106, Tarih: 24/01/1983.
- Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 1991 / 4571, Karar No: 1992 / 2237, Tarih: 26/05/1992.
- DETMER, Hartmer (Hrsg.), **Hochschulrecht, Ein Handbuch für Praxis**, 2. Auflage, C.F. Müller Wissenschaft, 2011.
- Devlet Personel Başkanlığı Görüşleri**, "Vakıf Üniversitesi'nin 217 sayılı KHK kapsamına girip girmediğine ve söz konusu Üniversitede çalışanların statüsünün belirlenmesine ilişkin.", Tarih: 07.10.2009, Sayı: 17769, erişim adresi: <http://www.dpb.gov.tr/dpbgorusmenu45.html>; erişim tarihi: 07.12.2012.
- Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi**, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mart 2009.
- GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Kitabevi Yayınları, 5. Baskı, Bursa, Şubat 2007.
- GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 9. Baskı, Bursa, Eylül 2012.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref A., **Yönetim Hukuku**, 28. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, Ekim 2009.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref A., TAN, Turgut, **İdare Hukuku-Genel Esaslar**, 4. Baskı, Ankara, Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ağustos 2006.
- GÜL, İbrahim, "Eğitim Hukuku", **19 Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi**.
- GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2011.
- İNAL, Kemal, **Eğitim ve İktidar-Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler**, Ütopya Yayınevi, 1. Baskı, Nisan 2004.
- GÜRİZ, Adnan, **Hukuk Başlangıcı**, Siyasal Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, Eylül 1999.
- KANT, Immanuel, **Eğitim Üzerine-Ruhun Eğitimi-Ahlak Eğitimi-Pratik Eğitim**, Çev: Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, 1. Baskı, 2007.
- KARASAR, Niyazi, "Eğitimde Fırsat Eşitliği-Avrupa Eğitim Araştırmaları Merkez Başkanları Üçüncü Kolokyumundan İzlenimler", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, Yıl: 1979, (s. 203-211).
- KEYMAN, Selahattin, **Hukuka Giriş**, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2005.
- LINDNER, Josef Franz, "Was ist und weshalb brauchen wir eine Theorie des Bildungsrechts"? ", **Die Öffentliche Verwaltung**, Heft 8, 2009, (s. 306-311).
- Milli Eğitim Mevzuatı için: <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/>.
- ÖZTÜRK, Nazım, "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü", **Sosyo-Ekonomi**, Yıl: 1, Sayı: 1, Ocak-Haziran, 2005-1, (s. 27-44).
- PLESSNER, Helmut (1961), **Die Frage nach der conditio humana, Gesammelte Schriften Bd. VIII**, hg. von G.Dux, O.Marquard und E.Ströker, Frankfurt / Main 1983.
- ROSOVSKY, Henry, **Üniversite-Bir Dekan Anlatıyor**, 18. Baskı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları (Çeviren: Süreyya Ersoy), Şubat 2008.
- SHIMAN, Chaim, "Public Law, Private Law, an Legal Science", **The American Journal of Comperative**

- Law**, Vol. 56, No. 3, Special Syposium Issue, Beyond the State: Rethinking Private Law, Summer, 2008, (s. 691-702).
- TAN, Turgut, "Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1-4, Cilt: 51, Ocak-Aralık 1994, (s. 409-423).
- TANİLLİ, Server, **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?**, Adam Yayınları, 1. Basım, Ekim 2004.
- THIEME, Werner, **Deutsches Hochschulrecht**, 2. Auflage, München, 1986.
- TOMAŠEVSKI, Katarina, "Economic, social and cultural rights" Report submitted by Katarina Tomaševski, Special Rapporteur on the right to education, Mission to Turkey, 3-10 February 2002", 2002.
- TOROSLU, Nevzat, EREM, Faruk, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 8. Baskı, Savaş Yayınevi, 2000.
- TUNCAY, Aydın H., **İdare Hukuku ve İdari Yargının Bazı Sorunları**, Danıştay Yayımı, Ankara, 1972.
- UNESCO 'nun başlattığı "Açık Eğitim Kaynakları" girişimi için: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214680.pdf>.
- WADEGAONKAR, Damodar, "The Fundamental Principles of Space Law", **The Orbit of Space Law**, Stevens & Sons, London, 1984.
- YAYLA, Ahmet, "Eğitim Kavramının Etik Açısından Analizi", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, Sayı:1, Haziran 2005.
- Yükseköğretim yasa taslağı önerisi için: <http://yeni.yasa.yok.gov.tr/files/b494b17ff7566b86ef17f23893baa909..pdf>.
- ZORALOĞLU, Yunus, "Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Üniversite Giriş Sınavları", **Dosya**, Yaz-Güz, 1998, (s. 64-69).